

Jde o budoucnost této země

ROZHOVOR S LADISLAVEM HEJDÁNKEM DNE 27. 11. 1989

Překotné události těchto dnů nedovolují zatím pečlivou analýzu všech jevů. Jisté zatím je, že existují pokusy dát étosu, v němž tyto události probíhají, zřetelný křesťanský výraz. Přitom je zřejmé, že to není výraz typicky protestantský. Když to srovnáme s étosem provázejícím vznik zrání svobodného Československa po rozpadu habsburské monarchie, je tu nápadný rozdíl. V čem spatřuješ podstatu a příčiny této skutečnosti?

Vedle svobodných voleb je hlavním požadavkem těchto vzrušených dní skoncování s výsadním postavením KSČ a s marxismem (či tzv. vědeckým světovým názorem) jako státní ideologií. Komunistům se má ve společnosti nadále dostávat takového místa, jakého si bez mocenských berlí jen svou prací a aktivitou zaslouží a v demokratických formách soutěže vydobudou. Totéž však musí platit i pro církve a pro křesťany, i když ovšem v jejich případě nepůjde na prvním místě o práci technicky politickou. Ve svobodné společnosti se křesťané budou moci svobodně účastnit veřejného života. Nemyslím si, že by bylo na místě nějak idealizovat aktivitu protestantů a jejich sympatizantů po první světové válce. Tehdejší synkreze vlastenectví a oživovaného husitství a bratrství byla často povrchní, neorganická a politicky málo prozřetelná. Z křesťanů nejen katolíci, ale také protestanti se musí přiznat k svému dílu odpovědnosti za ztroskotání a rozpad našeho státu. A svou odpovědnost musí přiznat i v případě vývoje poválečného. Zejména v posledním dvacetiletí nejvíc selhávali protestanté, zatímco katolíci, kteří se – jaký paradox! – právě pod tlakem represí v padesátých letech ve vlastním seběpochopení i v povědomí ostatní společnosti znovu stali integrální a významnou složkou společnosti, ustupovali nejméně. Dnešní katolický hlas, který je slyšet ve společnosti, má proto na co navazovat, zatímco hlasy protestantské zatím vůbec nepřesvědčují o tom, že nejde jen o ojedinělé výjimky. Mohl bych říci leccos kritického o nízké úrovni teologického a biblického myšlení našich katolíků a o jejich přetrvávající politické nevyzrálosti. Taková kritika však musí být laskavá a bratrská a musí být adresována jim. Ve vašem listě je však třeba na prvním místě poukázat na hlubokou mravní, myšlenkovou a duchovní krizi v protestantských řadách. Dlouholeté přizpůsobování politickým tlakům a někdy přímo kolaborace má dnes své nezbytné následky. A velká většina členů církví to vše nejen trpěla, ale dokonce to mlčky nebo vyslovně podporovala.

Byl jsi jedním z prvních signatářů a mluvčích Charty 77. Jak bys ve zkratce navzájem srovnal základní aspekty a ambice tzv. obrodného procesu z roku 1968, pokus Charty o dialog z konce sedmdesátých let a úsilí, které se zatím sjednocuje a profiluje v iniciativě Občanské fórum?

Zde bych dal přednost tomu, kdybych nemusel být příliš stručný. Snad tedy někdy příště. V šedesátých letech šlo o dlouhotrvající proces formování reformistů uvnitř KSČ. K nim se přidalo jen nevelké množství intelektuálů a umělců; sami reformisté se málo starali o získávání spojenců. Tato jejich politická chyba byla sice překryta vojenskou intervencí, ale vymstila se jim v následujícím období politické reakce, kdy půl miliónu vyloučených a vyškrtnutých straníků nebylo schopno se zformovat v politickou sílu a dnes jsou pro nastávající chvíle připraveni ještě nesrovnatelně méně, než byli v r. 1968. Ani po vojenském zásahu se věci nemusely vyvíjet tak, jak se vyvíjely. Ale nejdříve selhalo reformní vedení, pak vzdali zápas další funkcionáři a posléze téměř celý národ. Při první velké vlně represí na počátku sedmdesátých let ještě téměř nikdo doma neprotestoval. Po několika sporadických a izolovaných pokusech vyburcovat veřejné mínění se konečně podařilo spojit ve společný akt protestu řadu osobností, když procesy s členy dvou hudebních skupin měly zastrašit jiné skupiny a zpěváky a vůbec mládež. Tehdy se poprvé na jedné frontě setkali představitelé nejrůznějšího zaměření i minulosti. A to byla situace, z níž vyrostlo neformální společenství

Charty 77. Nešlo o spolek ani o hnutí, ale jen o stanovisko o dvou bodech: respekt k lidským právům a respekt k zákonům (ten se vyžadoval také na úřadech a na politických funkcionářích). Možnost a aktuální nutnost této výzvy byla založena ratifikací mezinárodních paktů o lidských právech, kde se náš stát zavázal uvést svou ústavu i své zákony do souladu s těmito normami. Celých 13 let vláda tento závazek neplnila a neplní, a dnes – té absurdity! – slyšíme, že se zákony nemohou měnit ze dne na den. Nešlo o jedinou noc, ale o 13 let, a v té době došlo k odhlasování nových zákonů, které byly v rozporu s oněmi závazky, místo k novelizaci starých. Proto vývoj s naprostou nutností vyústil v přítomný stav. Charta 77 od ledna 1977 nabídla dialog s vládou, ale celou tu dobu byl dialog odmítán a chartisté byli pronásledováni a zavíráni. Dnes je tedy vláda a komunistická strana postavena před nutnost rozhovoru s představiteli Občanského fóra, které se ustavilo před několika dny a teprve se organizačně i programově strukturuje. Je to bohužel trochu pozdě, ale kdo má dnes právo to kritizovat? Komu leží budoucnost této země na srdci, je volán k aktivní spolupráci.

Jaké by podle tebe měly nebo mohly být úkoly dnešních i budoucích dědiců odkazu Emanuela Rádl, Jaroslava Šimsy a J. L. Hromádky v nynějším zápasu o duchovní orientaci národa, kdyby se do tohoto zápasu odvážili?

V posledním půlstoletí byla naše národní politická, ale snad ještě víc myšlenková, mravní a duchovní kultura hrozným způsobem decimována a devastována. Rozsah škod však nemůže být v žádném případě připisován jen ničivým důsledkům režimu, nýbrž také a snad především těžko pochopitelnému oslabení národní rezistence. Nezdá se mi, že by dnešní „dědicové odkazu Em. Rádl, Jar. Šimsy a J. L. Hromádky“ (budeme-li dost přísně posuzovat) byli s to zaplnit třeba jen menší sál. Doufáme, že jejich řady v příštích letech porostou. Zvláště Rádlovi bude nutno věnovat konečně náležitou pozornost a začít čerpat z jeho hlubokých myšlenek. Bylo by totiž těžkou chybou vidět nápravu jediné nebo především v orientaci na duchovní a myšlenkové proudy na Západě. Západ je myšlenkově a duchovně v nemenší krizi než my, i když vědecky, technicky a ekonomicky je na tom lépe. Myslím, že to, co podnikneme pro mravní a duchovní obrodu v této zemi, by se mohlo stát zároveň naším příspěvkem k obrodě Evropy, do které se chceme zase počítat. Nechceme se stát pro budoucnost Evropy ekonomicky přítěží, ale mravně a duchovně se musíme pokusit o víc. Byl to Masaryk, kdo nás učil českou otázku chápat jako otázku světovou. Řekl bych, že máme pro takové úsilí některé předpoklady, které jinde chybí. Je to především naše tradice, která nás zavazuje; spíš jde hned o několik různých tradic, které se musí naučit žít pohromadě v dialogu, tj. bez lhostejnosti i bez rvaček. Navazovat na Rádl (a Šimsu i Hromádku) znamená pro mne navazovat na nejpozoruhodnější linii českého myšlení i společenské aktivity, jak je reprezentují především Palacký, Havlíček, Masaryk a posléze jeho žáci, na prvním místě pak Rádl sám. To vůbec neznamená na nich založit nějaké nové dogma nebo mýtus. Musíme je vidět kriticky a vybrat si z nich jen to nejlepší a to ostatní nechat prostě minulosti. Prvním úkolem tu však musí být jejich znalost. Bez toho se rozpoznání a formulace dalších úkolů, které jsou výzvou dnes a pro nás, neobejde.

Děkuji.

Otázky kladl Petr Macek.

Kostnické jiskry 42/89, str. 3